

fasizmus tudatos ideológiai előcsatározásának egyik állomása. „Wir müssen unsere barbarische Instinkte pflegen“: ez a Goethe-idézet a hitlerizmus csatalkiáltása és igazolása lett. „A német fasizmus csak ott érti meg Goethét, ahol ez a zseni a legmélyebbre süllyedt, ahol a teremő kinyilatkoztató erőnek a nyomát sem érezzük“: írta akkoriban K. A. Wittfogel. Igazáért a könyvmáglyára került! Hatnapos kerékpárverseny? Gyenge megtévesztő hasonlat, amikor Goethe fasiszta kisajátításáról van szó. Nietzscheből minden él ma Németországban, csak a „jó európeér“ nem. Nietzsche aki leírta az egyik legigazabb német mondatot — „Gut deutsch sein, heisst sich entdeutschen“ — ma a koncentrációs tábor lakója lenne. Hitler és Kant örök békéje: arcipirító farizeizmus. Hogy pedig Nagy Frigyesből ma csak a gránátosok és a csindarratták élnek, azt Hitler cécó-rendeletei cáfolhatatlanul igazolják. A voltaire-i Nagy Frigyes hazaárulás és hazugság, Fridericus ma az új német imperializmus pojácája és neve: Otto Gebühr. A Lutherizmus és hitlerizmus rokonvonalait azonnal fel lehet fedezni, ha az ember a reformációra gondolva, felidézi Münzer Tamás emlékét. Luther kocsiskáromkodásai, antiszociális dühkitörései a forradalmárral szemben, egy nivón állnak a Hitlerrek-Goebbelsek-Goeringek rádió-beszédeivel: forradalmi demagógia mindkettő. A Pál templomból a zsrnalisztika szégyene lett: a mai gleichschaltolt Frankfurter Zeitung, ahol megmászult Friedrich Sieburgok paskolják gyilkossá a német Untertant: „Wehrhaftigkeit als Wille und Vorstellung!“

Ez Németország! A német barbárizmus, az őserdő-atavizmus, a gyilkos indulatok kitenyészője, a gyilkos kultúra hordozója, mely a hitlerizmusban érte el tetőfokát. Ez Németország! A porosz imperialista szellem, a katonacsizma brutális barbarizmusa, melyre ma mindenképpen rá lehet olvasni Winckelmann elporladt sorait (levél Usterihez): „A porosz despotizmus a népek hóhéra, mely ebből a mi szerencsétlen országunkból az emberiség szégyenét fogja megteremteni, mindenki örök átkát.“ Ez Németország! Szellemgyilkos és könyvégető, embervadász és világgyujtogató. Mondhatná valaki: mit tudjátok ezt ti! Ott voltatok, láttátok, éreztétek? Hátha túloznak az emigránsook? Rájuk éppugy nem lehet adni, mint a külföldi Hitlerfalazókra. Jó. Kerestünk más tanut. Filozófiai kongresszusról lévén szó: filozófust, híreset, nagyot, akinek hiteléhez nem férhet kétség és aki ott él és lát. Jöjjön a koronatanu: Leopold Ziegler, a „Gestaltwandel der Götter“ a „Der ewige Buddha“, a „Das heilige Reich der Deutschen“ zseniális szerzője. Ez a Leopold Ziegler tavaly Németországban kiadott egy kis könyvet „Zwei Goethe-Reden“ címmel. Itt olvassuk a mai Németország szellemi helyzetéről a következőt: „Németország ma száz évvel Goethe halála után egy nehéz betegség deliriosus állapotában van. Beteg, aki kézzel-lábbal tiltakozik az ellen, hogy orvost hívjanak... Németország így kuruzslók kezébe került és a szellemnek minden formáját megbecsteleníti, amikor korlátoatlóságában az őállapothoz menekült.“

Ez Németország! A megbecstelenített szellem országa, kuruzslók vadászterülete, őserdő, Afrika! És akadnak intellektuelek, akik védeni tudják és magasztalni merik. Az intellektuális demagógia a fasizmusban, a hitlerizmusban találta meg méltó és legszégyenteljesebb kifejezését.

(Stósz)

Fábrý Zoltán

A PRAGAI FILOZÓFUSKONGRESSZUS. „A filozófiának kell a világ vezetőjévé lennie.“ Ezt a Plátótól kölcsönzött mottót írta zászlajára a szeptember 2—7-éig Prágában ülésező 8. filozófiai kongresszus. Több mint 600 „gondolkodó“ csődült össze a moldvaparti parlament nagytermébe, hogy kiki a saját képessége és képzettsége szerint járuljon hozzá a ma korproblémáinak elhomályosításához. Mert a kongresszus hangosan hirdetett jellegje plátói kívánságnak bizonyult az összesereglett bölcsek hangoskodása közben. Már a kongresszust megszervező R á d l professzor is a felhőkön nyargalt, amikor

az összejövétel célját „az igazság szabad keresésében” jelölte meg. Karel Čapek még tovább ment. A filozófiát „a nemzetek felett álló és humánus igazságságra törő tudománynak” definiálta.

De homályban maradt az, hogy milyen igazságot akarnak itt keresni tulajdonképpen. Hiszen a francia „demokrácia” olyan filippikázó igazságghirdetője mellett, mint amilyen Barthélemy az olasz Brodrero a fasiszta államot eszményesítette, míg a német delegáció a „totális nép” zavaros frázisait dadogta vagy összeszorított fogakkal hallgatta a felszálló szappanbuborékok szertepattanását. Milyen igazságot kerestek, mikor az emigrációs német tudósokat a hivatalos delegáció terrorja tartotta távol? Milyen igazságot, amikor a következőket materiálista gondolkodók meg sem jelentek?

Jezsuita meg evangélikus páterek, a szivárvány valamennyi színében tündöklő idealisták szaporították itt a szót. Eljöttek a bécsi iskola „logistái”, el az amerikai pragmatisták, a pozitivisták és még egy sereg kvázimaterialista irány képviselői. Vitatkoztak napokon keresztül, de a lét meg a tudat valóban alapvető problémáit vagy egyáltalán nem vagy pedig csak eltorzítva érintették. Ha a kongresszus mégis az élethez való kapcsolatát hangoztatta és az élethez simulás vágyát igyekezett kifejezésre juttatni, abban az időpont ösztönösen megérezett történelmi jelentősége nyilvánult meg, amelyben összeült. Ezek a gyanútlan halandók is megérezték azt a fagyasztoán perzselő vihar-szelet, amely két korszak határterületeit szágulджа be. Zavart félelemmel szemlélik két világrend kibékíthetetlen tusáját, amely két különböző filozófiai rendszer nem szűnő harcaként tükröződik vissza tudatukban. Többé vagy kevésbé világosan ez az ellentétektől terhes kor vibrált át a Prágában összeült tanárok koponyáján. De nem ismerték fel, pontosabban félreismerték az egymással ellentmondásban álló objektív tényezőket, helytelenül látták az elengedhetetlen szubjektív szereplőket, meg az ellentmondásokat megoldani hivatott gyakorlat valódi arculatát. Egyrészt az idealizmus, másrészt a pozitívizmus különböző válfajait tartották kibékíthetetlenül ellentétes gondolatrendszereknek. A fasiszták meg a demokráciát az ellentétes politikai uralmi formáknak. Mindkettő helytelen. Mindkettő a korlátolt meg nem látás bizonyítéka.

Nem tanulták meg még mindmáig sem, hogy a pozitívizmus, empirizmus, logizmus, pragmatizmus és egyéb „csaknem” materialista izmusok nem egyebek szegénylős, következetlen meg eklektikus idealizmusnál. Jámbor korlátozottságukban nyitott szemmel sem látták, hogy a dialektikus materializmus, az új világ exakt kutatási meg filozófiai módszere szóhoz sem juthatott, mert szóra sem jelentkezett az egész tanácskozás folyamán. Nem akarták felismerni, hogy a polgári demokrácia meg a fasiszták határai egybefolyának. Mindkettő ugyanazon talajból, a modern kapitalista világ talajából hajt ki. A politikai felülépítmény fokozati, mennyiségi, de nem minőségi változatai.

Ezek a felismerések azonban nem is voltak lehetségesek. Münchenben báró felemelhette önmagát a saját hajánál fogva, de a prágai kongresszus prózai professzorai semmiképpen sem emelkedhettek önmaguk fölé. Ha a lét és tudat kérdését nem tették alapos vizsgálat tárgyává, akkor ez azért történt, mert az ő osztályálláspontjuk talajáról az nem is volt lehetséges. A következőket vitának szükségszerűen fel kellett volna vetnie a ma jogosultságának vagy jogosulatlanságának problémáját. És főképpen állást kellett volna foglalnia ezzel a problémával szemben. Vagy azt kellett volna kijelentenie, hogy a mai világrend mindörökkön örökké változhatatlan, vagy azt, hogy „panta rei”, a mai viszonyok már csak arra jók, hogy valami újba folyanak át. Ez azonban senkinek sem jutott eszébe. A kongresszus vitája a kérdés ilyen szélesvonalú felvetése helyett a gondolat szabadságának területére korlátozódott és számos tragikomikumot produkált. Az olasz delegáció általános derültség helyett közmegilletődés közepette jelentette ki, hogy kebelében ádáz harcok dülnek és egyáltalán nem képviselnek egységes álláspontot. Jó filozó-

fusokhoz méltóan ezt mindjárt gyakorlatilag is érvényesítették, amennyiben azt a hihetetlen következtetést vonták le belőle, hogy Itáliában gondolat és véleménynyilvánítási szabadság uralkodik. Elfelejtették hozzátenni, hogy mindenkinek jogában áll a Duce véleményét szabadon hangoztatni. Ezt a formulázást a németek is magukévá tették volna. A vitából végül is a gondolat és vélemény szabadság követelménye került ki győztesen. Hogy közben éppen a „professzorok kormányának“ országában elkobozták a klerikális ópium ellen harcoló „Világítótorony“ című folyóiratot, az a kongresszus filozófusait nem zavarta.

A nagy összecsapás azonban a második napirendi pontnál következett be, amelynek a: demokrácia vagy fasizmus hangzatos címet adták. Ez akarta különben demonstrálni az összejövétel gyakorlati beállítottságát is. Koloszális hullámok tarajosodtak a prágai parlament teknővizében. Barthélemy a nagy francia forradalom őstalajából merített felháborodással dörögte a vitától tartózkodó német delegáció felé Hugó V. szavai nyomán: „ahol igent félelemből mondanak és Heilt számításból, ott nem kormányoznak a nép nevében.“ Mindenki a demokrácia védelmére kelt itt. Valósággal a levegőben lógott a demokrácia. Senki sem vonhatta ki magát szírehangjának varázsa alól. Még az olaszok is a demokrácia imádóinak bizonyultak. Mindenesetre azzal a valóban imponderábilis változattal, hogy, a fasizmust jelentették ki a demokrácia szuperlatívuszának.

Hol hiányoztak a meglátók? Hol akadt volna egy is a hatszázak között, aki a demokrácia vagy diktatura osztálytartalmának problémáját vetette volna be ebbe a háborgó tengerbe? Hol valaki, aki a demokrácia és fasizmus érintkező pontjaira tapintott volna rá?

Nem volt békerontó. A kongresszus verejtékező homlokkal harcoló bölcsői egymás között voltak. Nem volt szükség arra, hogy a toleráns objektivitás perzszaszonnyegéről a felkorbácsolt szenvedélyek kiszámíthatatlan régiójába emelkedjenek. Egymás között vitatták meg problémáikat, amelyek a jövőbe néző jelent már ebből a szempontból nem érdeklik és nem befolyásolják. Vitatkozási szempontjaik és módszerük a mult kísérteteiként suhantak végig a grandiózus terem világszínpadnak gondolt dobogóján, mielőtt véglegesen foszsziliákká merevednének. A kongresszus tanácskozásai nem jelentettek formáló ideológiai erőt, hanem a multban élő jelent túlkörték vissza, amely politikailag még él, történelmileg azonban már lealkonyodott.

Mégis volt ennek az összejövételnek egy konkrét eredménye. És ezt éppen teljes negatívumával nyújtotta. Bebizonyította, hogy „a filozófia a szó korábbi értelmében elvesztette jogosultságát.“ (Engels.) Milyen nevelésesen is hatott a Szegedről idezarándokolt dr. fil. Boda ágálása, aki ma, a filozófia bukása után szeretné azt uralkodó elvvé galvanizálni?! Minden előadást és hozzászólást, a bizottságok egész munkáját a multban-élésnek és a jelenbe beleszólni akarásnak ez az ellentmondása változtatta dicstelenül üressé és szertefolyóvá. Ez változtatta a gondolatszabadságnak és a demokráciának szóharokban aratott győzelmeit nemcsak a kongresszus, hanem az egész uralkodó ideológia megsemmisítő vereségévé.

(Prága)

F. J. Jaroslav

AZ OLASZ FUTURIZMUS MAI SZAKASZA. A futurizmus háromnegyed részben politikai s csak egynegyed részben művészeti és világnézeti elgondolás. Politikai része a fasizmus „ideológiájának“ főpillére, a megmaradt művészeti töredék pedig legfeljebb formai megoldások halmaza. A futurizmus, immár husz éve, a multjából él, illetve abból az érdemből, hogy a fasiszta ideológia magjául szolgált. Ez bizony silány életjogosultság, még akkor is, ha közben a fasizmus uralkodó irányvá lett. És ezt ma már így látja az új futurista ellenzék is, amely annyira megerősödött, hogy ujabban önálló